

Meenutusi: president Arnold Rüütel ja kohaliku omavalitsuse taastamine ning areng

I Kohaliku omavalitsuse taastamise õigusliku aluse loomine ning praktiline taastamine

Arnold Rüütli oli silmapaistev roll kohaliku omavalitsuse taastamisel Eestis. 1980. aastate lõpus ja 1990. aastate alguses kavandati haldusreformi strateegia, mis nägi, et senised külanõukogud, alevid ja rajoonilised linnad ei muutunud automaatselt kohalike omavalitsuste üksusteks. Selleks tuli vastavat staatust taotleda ja tõestada valmisolekut omavalitsusliku staatuse saamiseks, tõendades seejuures võimekust täita omavalitsuslikke ülesandeid. Omavalitsusliku staatuse taotlemiseks oli vajalik koostada oma valla või linna arengukava ja põhimäärus, mida tuli esitleda ja kaitsta Kadriorus Ülemnõukogu Presiidiumi ees Arnold Rüütli juhtimisel. Selleks oli moodustatud valdkonna ekspertidest komisjon, mis jätkas tööd pärast Riigikogu valimisi Vabariigi Valitsuse juures. Arnold Rüütel tõi nende arutelude käigus sageli esile oma lapsepõlve meenutusi kohaliku omavalitsuse praktilisest toimimisest, sest tal oli õnn elada oma esimesed tosin aastat veel vabas Eestis. Protsessi aluseks oli 10. novembril 1989. aastal vastu võetud kohaliku omavalitsuse aluste seadus, mis suuresti lähtus kuni 1940. aasta juunipöördeni kehtinud valla-, linna- ning maakonnaseadusest. Selle seaduse alusel toimusid 10. detsembril 1989. aastal peale 50 aastat kestnud okupatsiooni valdavalt demokraatlikud kohalikud valimised. Täna saame öelda, et tegemist polnud mitte üksnes Eesti oma avalikku võimu taastava esimese demokraatliku seadusega, vaid nn aluste seadus oli esimene valdkonna õigusakt kogu Kesk- ja Ida-Euroopas.

Arnold Rüütli koordineerimisel võeti vastu Ülemnõukogu Presiidiumis mitmeid seadlusi, mis andsid õigusliku aluse kohaliku omavalitsuse edasisele arengule ja toimimisele. Üheks oluliseks näiteks oli Ülemnõukogu Presiidiumi 6. detsembri 1989 seadus „Omavalitsusliku haldussüsteemi loomisest“. Erilise tähtsusega oli seejuures võimu tegelik detsentraliseerimine nii sisulises kui ka sümbolises tähenduses. Esimestena said omavalitsusliku staatuse 1. oktoobrist 1990 Muhu vald ja Kuressaare linn. Staatuse omistamise pidulikud tseremooniad hõlmasid vastavate tunnistuste üleandmist, millele oli alla kirjutanud Arnold Rüütel. Rahvarohketel kohtumistel osalesid koos Arnold Rüütliga ka teised riigi- ja kohalike omavalitsuste ning nende liitude ja valla- ning linnarahva esindajad, kes ühises pidulikus õhkkonnas tähistasid olulist sammu Eesti kohaliku omavalitsuse taastamise ja iseseisva haldussüsteemi loomise teel.

Kuressaare Raekojas toimunud tseremoonial, mil Kuressaare linnale anti ametlikult üle kohaliku omavalitsuse staatuse, rõhutas President Arnold Rüütel oma kõnes, et iga inimene igatseb oma sünnikohta tagasi ja eesti rahvas on nende rahvaste hulgas, kellele on kodu alati väga kallis. Tseremoonial asetas Arnold Rüütel linnapea ametiraha Taivo Lõugule, kes oli Eesti esimene taasomavalitsusliku staatuse saanud linnapea.

Aastaid hiljem, 2015. aasta 1. oktoobril avaldas Kuressaare linna president Arnold Rüütli oma austust, andes talle esimese isikuna linna aukodaniku nimetuse.

Erilise tähendusega hetk leidis aset Muhu vallas, kus senise külanõukogu sildi eemaldasid ühiselt president Arnold Rüütel, vallavanem ning ainuke elav okupatsioonieelse vallavolikogu liige.

President Arnold Rüütel sõnas 2015. aastal, 25 aastat hiljem, et üksikud olid võib-olla-vastu nõukogude süsteemi lõhkumisele, aga vastuseisjad olid eelkõige need, kes ei toetanudki võib-olla Eesti iseseisvuse taastamist. Moskvast oli see muidugi väga tõsine küsimus, sest nõukoguliku riigijuhtimise struktuur lõhuti täielikult ära.

Sellest ajast on Muhu inimesed läbi aastate hoidnud oma valla väärtust ja jätkusuutlikkust. Valla staatuse tähistamine on kujunenud iga-aastaseks traditsiooniks. Muhulased leiavad, et on oma koduvalla elu korraldamisega kenasti hakkama saanud ning hindavad ja armastavad oma valda ning valla 35. sünnipäev on kõigi pidupäev. Valla juubeliaastal on soov lähemalt tutvustada 52 Muhu küla ja tublisid muhulasi. Kuna aastas on 52 nädalat, tuuaksegi tähestikulises järjekorras valla veebikanalite kaudu igal nädalal üks küla esile. Avaldatavad materjalid võivad mahult ja sisult olla sama erinevad, nagu on ka külad.

2. Kohalike omavalitsuste koostöö ning rahvusvahelise suhted

Aktiivne oli Arnold Rüütli tegevus ka omavalitsusliitude taastamise perioodil. Kuna Eesti riiki de facto veel üleminekuperioodil ei tunnustatud, siis sai tegutseda näiteks Eesti Linnade Liidu kaudu, mille tegevuse taastamist õigusliku järjepidevuse alusel alustati 19. septembril 1989 (samal kuupäeval toimus 1920. aastal ka liidu loomine). Eesti Linnade Liit kujunes märkimisväärseks institutsiooniks ka rahvusvahelises suhtluses.

Oluliseks sündmuseks oli liidu esimehe Toomas Mendelsoni visiit Euroopa Nõukogusse Strasbourgi 19. märtsil 1990. aastal, kus ta esines esimese eestlasena Euroopa Nõukogu Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Kongressi (tol ajal Alalise Konverentsi – CLRAE) plenaaristungil. Visiidi tipp hetkeks võib pidada kohtumist Euroopa Nõukogu peasekretäri Catherine Lalumiere'ga. See visiit pälvis laialdast tähelepanu nii Eestis, sealhulgas Ülemnõukogu, Vabariigi Valitsuse juhtide ja Välisministeeriumi tasandil, kui ka rahvusvahelisel areenil. Selle tulemusena saadeti pr Lalumiere'ile Ülemnõukogu esimehe Arnold Rüütli pöördumine, mis viis Eesti Linnade Liidu CLRAE vaatlejaliikme staatuse saamiseni. Oluline saavutus oli ka peasekretäri Catherine Lalumiere vastuviit Eestisse, mis pakkus praktilist tuge Euroopa Nõukogu kaudu Balti riikide demokraatlike institutsioonide arendamiseks. Kuigi Nõukogude Liit seisis Balti riikide iseseisvuspüüdlusele tugevalt vastu, leidis Euroopa Nõukogu alternatiivseid võimalusi toetuse pakkumiseks. Üks tähtsamaid oli koostöö kohalike omavalitsuste ja nende liitudega, mis esindasid taasatud demokraatlike institutsioone.

Arnold Rüütli allkirjaga pöördumist kasutati ka suhete taastamiseks Ülemaailmse Kohalike Omavalitsuste Liiduga (IULA), mille liige on Eesti Linnade Liit olnud alates 1925. aastast. Rahvusvaheliste sidemete arendamisel oli oluline roll ka Eesti kohalike omavalitsuse esindajate delegatsiooni osalemisel IV Põhjamaade kohaliku omavalitsuse konverentsil, mis toimus 1992. aasta suvel Lappeenranta. Selle jätkukonverents toimus esmakordselt ja seni ka viimast korda Eestis. Konverentsil osalesid IULA, selle Euroopa sektsiooni (CEMR) ja Euroopa Nõukogu Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Kongressi (CLRAE) juhid ning liikmesriikide kõrgetasemelised delegatsioonid. Arnold Rüütel, Sulev Lääne ja Sulev Mäeltsemees esinesid konverentsil ettekannetega. Seejärel võõrustas Arnold Rüütel Kadriorus maailma kohalike omavalitsuste organisatsioonide ning Põhjamaade ja Eesti kohalike omavalitsuste liitude juhte. Samal perioodil toimus mitmeid seminare, konverentse ja koolitusprogramme, mis mitmekesistasid kohalike omavalitsuste ja nende liitude vahelist koostööd nii sisuliselt kui ka geograafiliselt. Eesti kohalike omavalitsuste ja nende liitude kuulumine demokraatlike riikide perre taastati, selles oli Arnold Rüütli panus märkimisväärne. Lisaks oli Arnold Rüütel aktiivne koostööpartner 1990. aastal taastatud Eesti Maaomavalitsuste Liidu tegevuses. Hiljem asutati ka Eesti Valdu Asutav Liit ja Eesti Omavalitsusliitude Ühendus, mille loomisel ja arengul oli samuti oluline mõju kohalike omavalitsuste tugevdamisel.

Arnold Rüütelil oli oluline roll 2. veebruaril 1990 Tallinna Linnahallis toimunud kõigi tolleaegsete rahvasaadikute täiskogul. Sündmusel osales 3090 kõigi tasandi rahvasaadikud, kellest enamik olid 10. detsembril 1989. aastal valitud kohalike rahvasaadikute nõukogude liikmed. Lisaks osalesid NSVL Rahvasaadikute Kongressi esindajad (umbes 30–35 inimest) ja ENSV Ülemnõukogu liikmed (ca 250 inimest). Täiskogul kiideti heaks „Deklaratsioon Eesti riiklikust iseseisvusest”. Deklaratsiooni poolt hääletas enamik saadikutest, vastu oli 101 saadikut, peamiselt Narva, Kohtla-Järve ja Sillamäe linnavolikogudest, ning 16 jäid erapooletuks. Professor Eerik-Juhan Truuväli on nimetanud seda deklaratsiooni rahvaasemike referendumiks iseseisvuse küsimuses. Deklaratsioon kuulutas muuhulgas: „Iseseisva Eesti Vabariigi taastamise eesmärgil ja lähtudes Tartu rahulepingu kehtivusest alustab Eesti oma esindajate kaudu konstruktiivseid läbirääkimisi kõigi osapooltega, kellest oleneb iseseisva Eesti Vabariigi taastamine de facto.” See sündmus pälvis suurt rahvusvaheliselt tähelepanu, kuna väljendas selgelt rahva valitud esindajate seisukohta Eesti iseseisvuse taastamise küsimuses. See oli oluline samm riikliku iseseisvuse poole liikumisel ja rõhutas Tartu rahulepingu jätkuvat kehtivust rahvusvahelise õiguse seisukohalt. President Arnold Rüütel kirjutab oma raamatus „Tuleviku taassünd”: „Niisugune formuleering tunnistas juristide hinnangul Eesti Vabariigi eksisteerimist de jure ja sisaldas iseseisvuse saavutamise ühe võimalusena rahvusvahelist konverentsi. Saatsime deklaratsiooni ÜRO peasekretärile ning Helsingi Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamisest osavõtvatele riikidele. Oma valitud esindajate kaudu kinnitas meie rahvas tahet jätkata katkenud omariiklust. Juba samal

õhtul helistati Moskvast ja küsiti meil toimunu kohta karmil toonil selgitust. Kuuldes, et tegemist oli kõigi Eestis valitud rahvasaadikute täievolilise koosolekuga, muututi kõnetraadi teises otsas mõtlikuks. Ilmselt arvati seal siiani, et Ülemnõukogu on võimalik korrale kutsuda esimehe hirmutamise või väljavahetamisega.“

3. August 1991

Kohalike omavalitsuste ühistegevus ei tähendanud alati positiivset suhtumist Eesti taasiseseisvumisse. Näiteks võib tuua Ida-Viru maakonnas kolme suurema linna - Narva, Kohtla-Järve ning Sillamäe - volikogude juhtide kavandatud kolme linna linnade liidu tegevust. 1991. aasta juulis saatsid nende linnade volikogude esimehed läkituse Ülemnõukogu esimehele Arnold Rüütlile ja peaminister E. Savisaarele: Läkituses kritiseeriti Eesti Ülemnõukogu ja valitsuse poliitikat, väites, et nende katsed ühepoolses korras realiseerida oma poliitikat toovad kaasa Kirde-Eesti elanike vastureaktsiooni. Avaldajate sõnutsi muutub Kirde-Eestis üha populaarsemaks idee luua Narva-äärne nõukogude sotsialistlik vabariik, mis väljuks Eestist ja liituks Vene Föderatsiooniga (analoogne käsitlus Moldovas moodustatud Dnestri-äärse “vabariigiga”). Viidatakse ka 3. ja 17. märtsil 1991 läbi viidud nn referendumite tulemustele. Kolm volikogu märgivad, et nende meelest oleks väljapääsuks Kirde-Eestile eristaatuse andmine. Olukord oli keeruline ja nõudis mitmeid meetmeid. Lõpptulemusena olid Ülemnõukogu Presiidium, Vabariigi Valitsus ja teised riigiorganid sunnitud andma nende volikogude tegevusele karmi hinnangu, mis viis kokkuvõttes nende tegevuse lõpetamiseni ja uute volikogude valimiseni. Samal ajal oli Kirde-Eestis ka inimesi ja institutsioone, kes tegid koostööd Eesti riigi taastamiseks ja selle ühtsuse tagamiseks. Tänu sihipärastele pingutustele suudeti vältida nn Eesti Dnestri tekkimist: Näiteks taotles Narva-Jõesuu omaette kohaliku omavalitsuse üksuse staatust ning vaatamata Narva Linnavolikogu juhtide teravale vastuseisule ja soovile liita vastav territoorium koos Vaivara vallaga üheks suuremaks üksuseks (mis oleks loonud territoriaalse ühenduse Sillamäega), otsustas Ülemnõukogu Presiidium ekspertkomisjoni ettepanekul anda Narva-Jõesuule omavalitsusüksuse staatus.

Pärast põhjalikku tööd kohapeal viidi Kohtla-Järve linnas läbi haldusterritoriaalne ümberkorraldamine. Ülemnõukogu Presiidiumi otsusega moodustati iseseisvad haldusterritoriaalsed üksused: Kohtla-Nõmme alev, Jõhvi linn ja Kiviõli linn. Tänu selgitustööle, kohalike mõistlike inimeste kaasamisele ning mitmetele muudele asjaoludele olid need uued üksused lojaalsed Eesti Vabariigile ega osalenud Eesti riigi vastu suunatud poliitilises tegevuses, erinevalt Narva, Kohtla-Järve ja Sillamäe volikogu juhtidest. Vastupidi – need üksused toimisid kohapeal tasakaalustavate teguritena ning olid olulised Eesti riigi toetamisel. Pärast 1991. aasta augustisündmusi võttis Ülemnõukogu Presiidium 28. augustil vastu otsuse „Eesti Vabariigi Valitsuse erivolitustega esindaja kohta Kirde-Eestis”. Vabariigi Valitsus kinnitas 30. augustil vastava määruse ning määras erivolitustega esindajaks Tiit Vähi. Valitsuse Haldusreformi Komitee moodustas 23. septembri 1991.aastal eraldi töögrupi regioonis tekkinud probleemide lahendamiseks. Tänu kasutusele võetud meetmetele muutus olukord Kirde-Eestis stabiilsemaks, kuigi piirkonnas tuli ka edaspidi lahendada mitmeid keerulisi probleeme.

Käsitledes kohaliku omavalitsuse ja nende liitude rolli Eesti taasiseseisvumise kontekstis, tuleb rõhutada kohalike omavalitsuste süsteemi tugevust ning riigiorganite usaldust nende vastu. Oluliseks näiteks on 1991. aasta keeruliste augustisündmuste aeg. Arnold Rüütli koordineerimisel toimus Kadriorus kohtumine maavanemate ja mõnede vabariiklike linnade linnapeadega, kus

analüüsi olukorda riigis ning arutati Sulev Lääne koostatud kohaliku omavalitsuse aluste seaduse muutmise eelnõu ja Ülemnõukogu otsuse projekti. Need eelnõud pakkusid välja lahenduse olukorraks, kus riigi kesktasandi institutsioonid ei saaks enam toimida. Sellisel juhul oleks juhtiv pädevus läinud just kohalike omavalitsuse juhtidele ning üleriigilised koordineerimise funktsioonid oleksid võtnud üle kolm omavalitsuste keskliitu.

Nõupidamisel osalesid lisaks Arnold Rüütile ka Edgar Savisaar, Raivo Vare, Sulev Lääne ja Arno Almann. Koos hiljem liitunud volikogude esimeestega alusati praktilise salajase koordineerimise- ja teabevahetussüsteemi väljatöötamist, mida koordineeris Tallinna linnavolikogu esimees Andres Korgi. Sündmuste kiire arengu tõttu jõudis siiski teade riigipöörde läbikukkumisest kohale enne, kui vastavad eelnõud Ülemnõukogu saali menetlemiseks saadeti.

1991. aasta augustis oli plaanis Pärnus korraldada esimene Soome ja Eesti sõpruslinnade ning -valdade kokkutulek. Selleks puhuks anti välja eraldi ajaleht, kus Arnold Rüütel kirjutas: „Oma iseseisvuse taastamise eest võitlev Eesti näeb enda tulevikku üksnes demokraatliku, kõiki kodanikuõigusi tagava riigina. Tähtis koht selle eesmärgi saavutamiseks on demokraatliku omavalitsuse väljaarendamisel”. Vahetult kokkutuleku eel toimusid Moskvast teada-tuntud augustisündmused, mille käigus püüdsid Nõukogude Liidu riigipöördekatse korraldajad, sealhulgas armee, võimu enda kätte haarata. Seetõttu jäi osavõtt üritusest tagasihoidlikuks, kuid kokkutulek täielikult ära ei jäänud. Olukord oli keeruline, kuna Eesti esindajad ei saanud tagada Soome külaliste turvalisust kriisiolukorras. Sellegipoolest sümboliseeris üritus olulist sammu Eesti ja Soome omavalitsuste koostöö tugevdamisel ning demokraatlike väärtuste esiletõstmisel ka pingelises poliitilises kontekstis.

President Arnold Rüütel on viidanud oma tervituses kogumikule *Eesti kohalik omavalitsus ja liidud – taastamine ning areng 1989–2017*, Eesti Akadeemilise Õiguskaitse Seltsi kogumikule 1997. aastast, märkides selle loetelu 65 õigusaktist, millega sillutasime teed iseseisvale Eesti Vabariigile. Omavalitsuslikku haldussüsteemi käsitletakse põhiliselt kolmes seadusandlikus aktis:

- „Haldusreformi läbiviimisest Eesti NSV-s“ 8. augustist 1989 a;
- „Kohalike omavalitsuste aluste seadus“ 10. novembrist 1989 a;
- „Omavalitsusliku haldussüsteemi loomisest“ 6. detsembrist 1989 a.

Siit ilmneb, et suutsime omavalitsuste seadusandlikku baasi tegelikkuses korrastada ammu enne taasiseseisvuse kuupäevalist väljakuulutamist. Me ehitasime oma tulevast iseseisvat riiki täie veendumusega, et suudame end lahti raputada suure tuumariigi rüpest. Samm-sammult liikusime iseseisvuse suunas ja sillutasime teed 20. augustile 1991 ning 1992. aasta Eesti Vabariigi Põhiseadusele. Veel enne taasiseseisvumist suutsime rangelt tsentraliseeritud haldussüsteemilt üle minna omavalitsuslikule haldussüsteemile. Me hakkasime kindlapiirilisel eristama riigivalitsemist omahalduse süsteemist. Tahaksin loota, et meie Eesti riigi juhid oma otsustes nüüd ja edaspidi peavad silmas Euroopa kohaliku omavalitsuse harta seisukohti. Kohaliku omavalitsuse tegus toimimine on meie omariikluse alustala. Ehitame edasi!

President Arnold Rüütli tegevus Eesti Vabariigi presidendina on leidnud ulatuslikku käsitlemist tema raamatutes, meediakajastustes ja erinevate autorite töödes. Siiski vääraks kohaliku omavalitsuse teema selles kontekstis põhjalikumat analüüsi. President Rüütel pidas kohalike omavalitsuste ja nende liitude tegevust väga oluliseks, mistõttu kutsus ta ametiajal ellu linna- ja vallaesindajate kogu ning panustas aktiivselt maakondade, valdade ning linnade külastusse.

Näiteks oma ettekandes Linnade ja valdade päeval 18.02.2005 märkis ta muuhulgas, et omavalitsuse arengu võtmeks on elanikke rahuldav tasakaal ühiskonna arengu vajaduste ja võimaluste vahel (...) Käesoleval aastal seisavad meil ees kohaliku omavalitsuse volikogude valimised. Valimiste eel oleme me silmitsi tõsise ja murettekitava probleemiga – rahva usaldus riigi vastu on ohtlikus madalseisus, kasvab nende valijate hulk, kes on pettunud senises poliitikas. Kohtumistel valdade ja linnade juhtide ning elanikega on jäänud kõlama ka mitmed probleemid, millele lahendusi pole tänaseni leitud ning mida olete arutanud ka eile ja täna. Neist probleemidest olulisemateks pean kohalike omavalitsuste mitteküllaldast ja ebastabiilset tulubaasi, regionaalse arengu ja halduse nõrkust, vähest usaldust riigi ja kohaliku omavalitsuse vahel ning nõrka koostööd mitmes valdkonnas.

5. Omavalitsuspäevad – koostööplatvorm kohaliku omavalitsuse aktuaalsete teemade ühiseks lahtimõtestamiseks

Uueks etapiks president Arnold Rüütlil osalemisel kohalike omavalitsuste arenguga seotud koostöös võiks nimetada tema aktiivset lülitumist koos Riigikogu, MTÜ Polis, Tallinna Ülikooli, Eesti Linnade ja Valdade Liidu ja partnerite poolt algatatud omavalitsuspäevade kui riiklike tähtpäevade ning Riigikogus ja Tallinna Ülikoolis toimuvate traditsiooniliste kollokviumite toimumisse.

Eriti oluline oli Riigikogu poolt 29. mail 2018 vastu võetud seadus, millega kuulutati 1. oktoober riiklikuks tähtpäevaks – omavalitsuspäevaks. See päev võtab kokku Eesti kogukondliku halduse sajanditepikkuse ajaloo ja sümboliseerib kohalike omavalitsuste olulist panust Eesti riigi loomisel, taastamisel ja arengus.

Seaduse eelnõu seletuskirjast rõhutatakse:

„Seaduse eesmärk on luua õiguslik alus omavalitsuse kui põhiseadusliku institutsiooni väärilikuks märkimiseks Eesti riigi loomisel ning taastamisel ja arendamisel. Omavalitsuspäev oleks ühelt poolt tunnustuseks omavalitsuste senisele ajaloole ja tegevusele. Teisalt oleks see võimaluseks omavalitsuse olemust, probleeme ja tegevust paremini tutvustada, et efektiivsemalt kaasata kogu ühiskonda nii praeguste kui tulevaste väljakutsete lahendamisse. (...) Eelnev on väga oluline osa põhiseaduse ja Euroopa kohaliku omavalitsuse harta põhimõtete paremast realiseerimisest ning kehtiva õiguskorra eesmärgipärasemast toimimisest. Omavalitsuspäev on selge seisukohavõtt, et eelnevad, praegused ja tulevased põlvkonnad tunnetavad omavalitsuste ajaloolist tähendust ja samuti suurt rolli ühiskonna tuleviku kujundamisel.”

Esimene oktoober sai omavalitsuspäevaks tänu valdkonna oluliste ajalooliste sündmuste ajalisele kokkulangevusele. Teadaolevalt jõustus 1. oktoobril 1866. Baltimaade esimene avaliku halduse seadus – Makogukonna Seadus Baltia-merre kubbermangudele Ria-, Tallinna- ja Kuramale. See tähistas olulist verstaposti Eesti ja Läti avaliku halduse arengus, andes eestlastele ja lätlastele üle sajandite esmakordse võimaluse hakata ise oma elu korraldama ning looma kohalikku haldust. Seadus, mille 150 aastapäeva tähistati 1. oktoobril 2016, oli hindamatu kogemus. See võimaldas arendada kogukondlikku juhtimist, mis pani aluse Eesti Vabariigi loomisele ning aitas hiljem kaasa ka iseseisvuse taastamisele.

Alates 1. oktoobrist 1990 asuti omavalitsusliku staatuse mõttes taastama Eesti omavalitsussüsteemi esmatasandil ka õiguslikult – esimestena said ametlikult omavalitsusliku staatuse Muhu vald ja Kuressaare linn.

Võttes arvesse eelnevaid asjaolusid, toimus 4. oktoobril 2016 Riigikogus Eesti esimene Omavalitsuspäev. Üritusel rõhutati, et Eesti kogukondlik haldus ja hilisem kohalik omavalitsus on olnud vundamendiks, mis võimaldas omandada vajalikud teadmised ja kogemused avaliku võimu teostamiseks. Need kogemused olid määrava tähtsusega nii omariikluse loomisel kui ka hilisemal iseseisvuse taastamisel.

Idee sai alguse MTÜ Polis ja partnerite koostöövõrgustiku traditsioonilisel suvekonverentsil, mis toimus 25. augustil 2016 Raasiku vallas Aruküla rahvamajas teemal „Kohalik omavalitsus kui Eesti riigi taastamise vundament – kas ka muudatuste mootor?”. Konverentsil osalesid riigi- ja kohaliku omavalitsuse, teadlaste ja MTÜ Polis liikmed. Üritusel esines ettekandega ka Arnold Rüütel, kes rõhutas omavalitsuse tähtsust Eesti riigi ülesehitamisel.

Edaspidi on president Arnold Rüütel osalenud enamikel omavalitsuspäevadel, saates viimastel kordadel nendele ka oma tervituse. See näitab tema jätkuvat huvi ja pühendumust kohaliku omavalitsuse arengu ja rolli toetamisele Eesti ühiskonnas.

Oma tervituses 2021. aastal ilmunud kogumikule *Eesti omavalitsuspäev Ajaloost sündinud – teel tulevikku* märkis president Arnold Rüütel muuhulgas:

„Raskes võitluses koroonapandeemiaga oleme liikumas võidu suunas. Globaalne teadlaste ja riigijuhtide koostöö sunnib nakkuse taanduma. Sellised katsumused ei jää aga meile kindlasti mitte viimasteks. Inimkonna arvukus on kasvanud plahvatuslikult. Juba ennustatakse, et käesoleva sajandi keskpaigaks elab Maakeral ligi 10 miljardit inimest. Inimeste tihe koondumine, eriti suurlinnadesse, loob soodsad tingimused haigustekitajate plahvatuslikuks levikuks. Just selliste ohvriterohkete pandeemiate kaudu jõuame äratundmiseni, kuivõrd oluline osa on täita meie kohalikel omavalitsustel. Eluterve äraelamise võimaldamine kõigis riigi haldusüksustes – selles on meie jätkusuutliku riigi tulevik. Meile saab järjest selgemaks ka otsus – liituda Euroopa Liiduga. Ei ole kahtlust selles, et koos võideldes pandeemia vastu saavutame võidu kiiremini ja väiksemate inimohvritega (...)“.

Üleriigilised omavalitsuspäevad on toimunud mitmes linnas ja maakonnas, sealhulgas Tallinnas, Narvas, Pärnus, Kuressaares/Muhus, Tartus, Viljandis, Rae vallas, Võrus ning 2025. aastal 10. korda Jõgeval. Samuti on neid regulaarselt korraldatud Harju maakonnas Raes, Viimsis, Harkus, Kiilis ning viies toimub 2025. aastal Anijas. Üritusi on toimunud ka teistes piirkondades, näiteks Raplas. President Arnold Rüütel oli nendele üritustele alati oodatud külaline!

EESTI I OMAVALITSUSPÄEV

04.10.2016, Riigikogu Konverentsikeskus

4. oktoobril 2016 toimus Riigikogus Eesti I Omavalitsuspäev. Omavalitsuspäev oli pühendatud Eesti Vabariigi 98. sünnipäevale. Sõna võttis president Arnold Rüütel teemal *Eesti Vabariigi taastamine ja kohalik omavalitsus – kohaliku omavalitsuse staatusest*.

Avasõnadega esinesid Riigikogu rahanduskomisjoni esimees Aivar Kokk ja omavalitsuspäeva korralduskomitee esimees Sulev Lääne. Tervituskõnedega esinesid Riigikogu esimees Eiki Nestor, Läti Vabariigi peaminister Māris Kučinskis, Eesti Vabariigi peaminister Taavi Rõivas, Tallinna Ülikooli rektor Tiit Land, mitmed riigi ja kohaliku omavalitsuse ja nende liitude ning teadlaste esindajad.

EESTI II OMAVALITSUSPÄEV – MIKS AKTUAALNE JA KUIDAS EDASI?

26.09.2017, Tallinn, Kalevi Spordihall

II Omavalitsuspäev toimus 26.09.2017 Tallinnas Kalevi Spordihallis. Avasõnadega esinesid Riigikogu rahanduskomisjoni esimees Aivar Kokk ja omavalitsuspäeva korralduskomitee esimees Sulev Lääne. Tervituskõnedega esinesid Riigikogu esimees Eiki Nestor, Läti Vabariigi peaminister Māris Kučinskis, Eesti Vabariigi peaminister Jüri Ratas. Esimest korda toimus ka Riigikogus esindatud erakondade juhtide paneeldiskussioon.

Samuti esines omaavalitsuspäeval president Arnold Rüütel. Vastu võeti osalejate ühispöördumine Riigikogu ja Vabariigi presidendi poole ettepanekuga nimetada omaavalitsuspäev riiklikuks tähtpäevaks. Oma allkirja andis ka president Arnold Rüütel.

Omavalitsuspäeval osalesid veel Soome ja Läti omavalitsusliitude delegatsioonid. Omavalitsuspäeva korraldajateks olid ka mitmed Tallinna Ülikooli riigiteaduste magistrandid.

EESTI III OMAVALITSUSPÄEV

28.09.2018, Narva linn

Narva Kultuurimajas toimunud Eesti III omavalitsuspäev oli pühendatud Eesti Vabariigi 100. sünnipäevale ning kandis nime „Eesti ja Euroopa Liit – tänased arengud ja tuleviku koostöö võtmeteemad Narvas ning Ida-Virumaal“. Konverentsil võtsid sõna Riigikogu esimees Eiki Nestor, peaminister Jüri Ratas, MTÜ Polis asepresident Sulev Lääne, põhiseaduskomisjoni esimees Marko Pomerants, maaelukomisjoni esimees Aivar Kokk, Tallinna Linnavolikogu esimees Mihhail Kõlvart, Narva linnapea Tarmo Tammiste ja paljud teised riigi, kohaliku omavalitsuse ja nende liitude, teadlaste ning ettevõtjate esindajad. Omavalitsuspäeva vastuvõtul esines tervitusega president Arnold Rüütel.

President Rützel tõi esile, et omavalitsuspäeva tähistamine peab olema järjepidev ja hõlmama kogu Eestit – alates suurtest linnadest kuni väikeste maapiirkondadeni. Tema sõnul on oluline, et iga Eesti nurk saaks osa diskussioonidest, mis käsitlevad kohalikku arengut ja tulevikustrateegiaid.

President Rützli sõnul on omavalitsuspäev rohkem kui formaalne sündmus – see on platvorm, kus saavad kokku erinevad vaatenurgad ja kogemused, et edendada koostööd ja pakkuda praktilisi lahendusi. Ta toonitas, et kohalike omavalitsuste tugevdamine ja piirkondlike eripärade arvestamine on jätkusuutliku arengu võtmetegurid. Narvas toimunud üritus oli tema hinnangul hea näide sellest, kuidas regionaalseid küsimusi saab käsitleda üleriigilise tähendusega teemade kontekstis.

**EESTI IV OMAVALITSUSPÄEV
HARIDUS, TEADUS JA ETTEVÕTLUS – TEE TULEVIKKU
19.-20.09.2019, Pärnu linn**

Tervituskõnedega esinesid president Arnold Rüütel, Riigikogu esimees Henn Põlluaas, Riigikogu rahanduskomisjoni esimees Aivar Kokk, Tallinna Ülikooli rektor Tiit Land, omavalitsuspäeva korralduskomitee esimees Sulev Lääne, Soome suursaadik Eestis Timo Kantola, Läti suursaadik Eestis Raimonds Janson ja teised. Ettekannetega esinesid peaminister Jüri Ratas, ministrid, ülikoolide ja teiste õppeasutuste, kohalike omavalitsuste ja nende liitude ning ettevõtete juhid ja asjatundjad.

Sümboolne on vast president Arnold Rüütli tervituse lõpuosa Tartus toimunud Eesti VI Omavalitsuspäeval 28.08.2021: „Täna on põhjust rahuloluks, et oleme meie omariiklust suutnud hoida juba kolmkümmend aastat. Oleme endid tihedalt sidunud rahvusvaheliste lepingutega ja ikka selleks, et oleks tugi Eesti riigi püsimiseks ka väljastpoolt. Meie edaspidise arengu võti on aga meie noorte käes. Ilma positiivse iibeta ei suuda me jääda enamurahvaks oma sünnimaal. Veel kord tervitan teid kõiki kogu südamest!“

Maailm muutus kiiresti. President Arnold Rüütel tunnetas väga hästi arenguid ka rahvusvahelises olukorras. Näitena võib tuua tema esinemise Riigikogu 21.02.2022 toimunud traditsioonilisel kollokviumil, seekord teemal *Koostöö kui arengu võti – omavalitsuspäev ideest riikliku tähtpäevani*. Kollokvium oli pühendatud Eesti Vabariigi 104. aastapäevale ja Omavalitsuspäeva kui riikliku tähtpäeva 5. aastapäevale. Samuti märgiti ära taasiseseisvunud Eesti esimese õiguskantsleri Eerik-Juhan Truuväli sünniaastapäev. President Arnold Rüütli kõnest: „Lubage mul tervitada teid Eesti Vabariigi 104. aastapäeva ja Omavalitsuspäeva kui riikliku tähtpäeva 5. aastapäeva puhul. Ühtlasi meenutame ühiselt ka Eesti esimest õiguskantslerit Eerik-Juhan Truuvälja, kellega mul oli võimalus koos töötada. Tänapäevase kollokviumi teemaks on „Koostöö kui arengu võti“. See teemapüstitus on eriti aktuaalne täna, kus kogu maailm seisab silmitsi ähvardava sõjaohuga. Täna peame üle vaatama ja kriitiliselt hindama meie valmisolekut juhaks, kui meid rünnatakse. Siin on kohalikel omavalitsustel täita väga tähtis roll (...)“

6. Tõised kohtumised

President Arnold Rüütel oli aktiivne osaleja ka Riigikogus MTÜ Polis ja partnerite poolt algatatud traditsioonilistel Eesti Vabariigi sünnipäeva kollokviumitel, mille korraldajateks on olnud Riigikogu kohaliku omavalitsuse ja regionaalpoliitika toetusrühm, MTÜ Polis, Tallinna Ülikool, Eesti Linnade ja Valdade Liit koos partneritega. MTÜ Polis ja partnerid on korraldanud igal aastal mitmeid konverentse ja foorumeid, kus arutatakse riigi ja kohaliku omavalitsuse valdkonna keerukaid teemasid. Samuti märgitakse ära riigi ja kohaliku omavalitsuse arengu olulisi sündmusi jms. President Arnold Rüütli sünnipäevad olid samuti sisukate arutelude kohaks.

Mõned näited:

19. veebruaril 2018. aastal toimus Riigikogu Konverentsikeskuses foorum "Eesti riik ja omavalitsused – 100 aastat", millega tähistati Eesti Vabariigi 100. aastapäeva.

Foorumil ütles avasõnad ja tegi ka ettekande Riigikogu esimees Eiki Nestor, kes rääkis parlamendi rollist Eesti riigi loomisel, taastamisel ja tuleviku kujundamisel. Ettekannetega esinesid veel MTÜ Polis asepresident Sulev Lääne ja Narva linnapea Tarmo Tammiste, Tallinna Ülikooli rektor Tiit Land ja mitmed riigi ja kohaliku omavalitsuse ning ülikoolide esindajad.

Tervituskõne pidasid president Arnold Rüütel ja Riigikogu kohaliku omavalitsuse ja regionaalpoliitika toetusrühma esimees Aivar Kokk. Naaberriikide esindajatena võtsid sõna Soome Vabariigi suursaadik Eestis Kirsti Narinen, Läti Vabariigi suursaadik Eestis Raimonds Jansons ja Leedu Vabariigi suursaadik Eestis Giedrius Apuokas.

Foorumi korraldasid MTÜ Polis, Riigikogu, Rahandusministeerium, Tallinna Ülikool, Eesti Maaomavalitsuste Liit, Harjumaa Omavalitsuste Liit, Tallinna Tehnikaülikool, Tartu Ülikool,

Narva linn, üleriigiliste kohaliku omavalitsuste liitude vanematekogu, Haldusjuristide Ühendus, Valla- ja Linnasekretäride Selts ning Eesti Omavalitsusliitude Ühendus.

President Arnold Rüütel rääkis Eesti haldusterritoriaalsest ajaloost öeldes, et tagasi vaadates omariikluse sajanditagusele ajale, tuleb tunda sügavat austust ja lugupidamist meie Maarjamaa poegade ja tütarde vastu, kes selle iseseisvuse meile kätte võitlesid. Meie rahva võit Vabadussõjas tuli suure ohvrite hinnaga, see nõudis meilt ligi 5000 inimest. Vastase kaotused ei ole meile teada. Meie tänusõnad kuuluvad neile, kes meile Vabadussõjas appi tulid – need olid 4000 Soome vabatahtlikku, Soome põhjapojad (...) Hindamatu väärtusega meie võitlejatele oli välisabi Inglismaalt ja USA-st. 2. veebruaril 1920. aastal sõlmiti Tartu rahuleping, mille kohaselt Venemaa tunnustas Eesti iseseisvust *de jure* ja loobus igaveseks ajaks kõigist suveräänsus õigustest, mis olid Venemaal Eesti rahva ja maa kohta. Ajalugu on meile jättnud teistmoodi tegelikkuse. Ärgem unustage, et tänane Venemaa on selle sama Venemaa õigusjärglane.

Tulles kohaliku omavalitsusega seotud küsimuste juurde, märgiksime kohe, et kogukondlik elukorraldus on läbi ajaloo olnud meie kohaliku omavalitsuse sisuks. Seda tõdemust on põhjalikult analüüsinud professor Jüri Uluots oma 1930. aastal ilmunud monograafias. Kui küsida, kas eelistada riigikeskset või kogukondlikku printsiipi kohaliku elu korraldamisel, siis iseseisvumise järel valiti riigikeskne omavalitsuse mudel. Kas ühe- või kahetasandiline kohalik omavalitsus, siis 1920. aastal sätestas Eesti Vabariigi põhiseadus kahetasandilise. Aastal 1933 aga kaotati teise tasandi kohalik omavalitsus ja 1938. aasta põhiseadus taastas selle uuesti, kuid mööndusega, et linna- ja maakonnaseaduse kohaselt rakendatakse esmatasandil delegeeritud esindajaid. Kohaliku omavalitsuse ja demokraatia vahekorra küsimusega on otseselt seotud ka haldusterritoriaalse jaotuse problemaatika. Mul ja paljudel siin saalis on hästi meeles 1990-ndate aastate algul läbi viidud haldusreform. Tookord tagastasime omavalitsustele nende õigused, kuid piiride muutmisel vältisime teadlikult. Piiritulpade ümbertõstmisega oleksime haldusreformi realiseerimise õiguslike ja majanduslike tulemuste saavutamise pannud väga tugeva surve alla. Eelmisel aastal vastu võetud haldusreformi tulemusena vähendasime meie omavalitsusüksuste arvu 3,7 korda. Meie naaber Läti tegi oma radikaalse piiritulpade ümbertõstmise läbi 2009. aastal, vähendades omavalitsuste arvu 4,5 korda. Juba tänane analüüs näitab, et neil on tõsisemid raskusi uute omavalitsusüksuste töö korraldamisel. Ääremaastumine ei ole vähenenud, pigem vastupidi, on alust karta, et samade probleemidega põrkame kokku ka Eestis.

President Arnold Rüütel osales 14.05.2018 Tallinna Ülikoolis toimunud foorumil *Riik ja omavalitsus täna ning vaade tulevikku 10 teesi – mis edasi*. Foorumil õnnitleti ka president Arnold Rüütli 90. sünnipäeva ja MTÜ Polis presidenti, varasemat õiguskantslerit Eerik-Juhan Truuvälit 80. sünnipäeva puhul. Arnold Rüütli olid õnnitlemas ülikooli rektor Tiit Land, MTÜ Polis asepresident Sulev Lääne ning mitmed riigi ja kohaliku omavalitsuse ning nende liitude esindajad.

Arnold Rüütli olulisusest Eesti riikluse taastamisel ning arendamisel rääkisid samuti Riigikogu esimees Eiki Nestor, peaminister Jüri Ratas, mitmed Riigikogu komisjonide esimehed, Aivar Kokk, Riigikogukohaliku omavalitsuse ja regionaalpoliitika toetusrühma esimees, Mihkel Juhkami, Rakvere Linnavolikogu esimees, Eesti Linnade ja Valdade Liidu aseesimees, Tallinna Linnavolikogu esimees Mihhail Kõlvart ja teised.

President Arnold Rüütel pidas oma sõnavõtu väga oluliseks riigi ja kohalike omavalitsuste ning ülikoolide ja kolmanda sektori koostööd. Samuti rõhutas ta kohaliku omavalitsuse arengu tulevikuvisiooni loomise olulisust ning selles kontekstis tõstis esile foorumile ettevalmistatud 10 teesi tähtsust.

4. mail 2021 toimus Tallinna Ülikoolis valdavalt virtuaalne (COVID 19 tõttu) kohtumine, millel anti president Arnold Rüütlile üle MTÜ Polise auliikme tunnustus ning õnnitleti teda ka seoses saabuva sünnipäevaga.

Kohtumisega märgiti taasiseseisvunud Eesti riikluse ja omavalitsuste süsteemi taastamise 30. aastapäeva. Päevakorras oli samuti Tartus toimuva Eesti VI Omavalitsuspäeva ettevalmistamine.

Kohtumisel tunnustati president Arnold Rüütli väga suurt panust Eesti omavalitsuste süsteemi taastamisel ja edendamisel. MTÜ Polis president Sulev Lääne andis üle tunnistuse, millel kirjas: „President Arnold Rüütel *Erilised teened Eesti Vabariigi ees ja suur panus koostöösse*“. Ettevõtja ja riigitegelane Raivo Vare nimetas Rüütlit taasiseseisvumise tolle aja sümboliks, seda jagasid ka mitmed teised kohalolijad. Tunnustavaid sõnu lausused Tallinna Ülikooli valitud rektor Tõnu Viik,

kaitseminister Kalle Laanet, Toila vallavanem ja Ida-Virumaa Omavalitsuste Liidu juhatuse esimees Eve East ning teised riigi ja omavalitsuse juhid ning haridustegelased. Oma tunnustavad sõnad president Rütli kohta ütlesid MTÜ Polise president Sulev Lääne, Tallinna Ülikooli vastvalitud rektor Tõnu Viik, kaitseminister Kalle Laanet, Tallinna Linnavolikogu esimees, Eesti Linnade ja Valdade Liidu juhatuse esimees Tiit Terik, Toila vallavanem, Ida-Virumaa Omavalitsuste Liidu juhatuse esimees Eve East aga teisedki riigi ja kohaliku omavalitsuse juhid ning haridustegelased. Rõhutati president Rütli teeneid Eesti suveräänsuse taastamisel, liitumisel Euroopa Liiduga, tema tuge maaelu arendamisel, ka teaduse ja hariduse toetamist. Riigikogu esimees Jüri Ratas lausus oma avalduses järgmist: „See, mida president Rütli on teinud, on olnud väga paljudele noortele eeskujuks, andnud paljudele võimaluse elada iseseisvas Eestis, Euroopa Liidus.“ Tallinna Ülikooli valitud rektor Tõnu Viik märkis: „Tänavu möödub 30 aastat olulistest sündmustest, mis võimaldasid meil end taas tunda vabade Eesti riigi kodanikena ning luua ühiskond, mis arvestaks rahva ajaloo, keele ja kultuuriga. Ilma omariikluse ja selle stabiilse õigusliku, poliitilise ja majandusliku aluseta ning efektiivselt toimiva haridussüsteemita, sh ülikoolideta, ei oleks eelnev ja ka ühiskonna edasine areng võimalik.“ Riigi taastamine märgitakse ära ka 26.-27. augustil Tartus aset leidval Eesti VI Omavalitsuspäeval. Tartu Linnavolikogu esimehe Lemmit Kaplinski poolt tutvustatigi omavalitsuspäeva ettevalmistuse, millel seekord jubilaarne tähendus, eskiisi. VI Omavalitsuspäeva esimene päev keskendub riigi ja omavalitsuste partnerlusele – sealjuures riigi ja omavalitsuste tasakaalustatud rollijaotuse saavutamisele, et suurendada subsidiaarsust. Teine päev on pühendatud rohepöördele ning kavas on ka erakondade juhtide paneeldiskussioon. Töötubades ja aruteludel saavad kokku Eesti riigi- ja omavalitsuste juhid, teadlased, eksperdid ja ametnikud, et üheskoos tulevikku luua. Omavalitsuspäevaga märgitakse koos riigi taassünni aastapäevaga ka 155 aasta möödumist Eestimaa esimese avaliku halduse seaduse „Makogukonna Seadus Baltia-merre kubbermangudele Ria-, Tallinna- ja Kura-male“ jõustumisest.

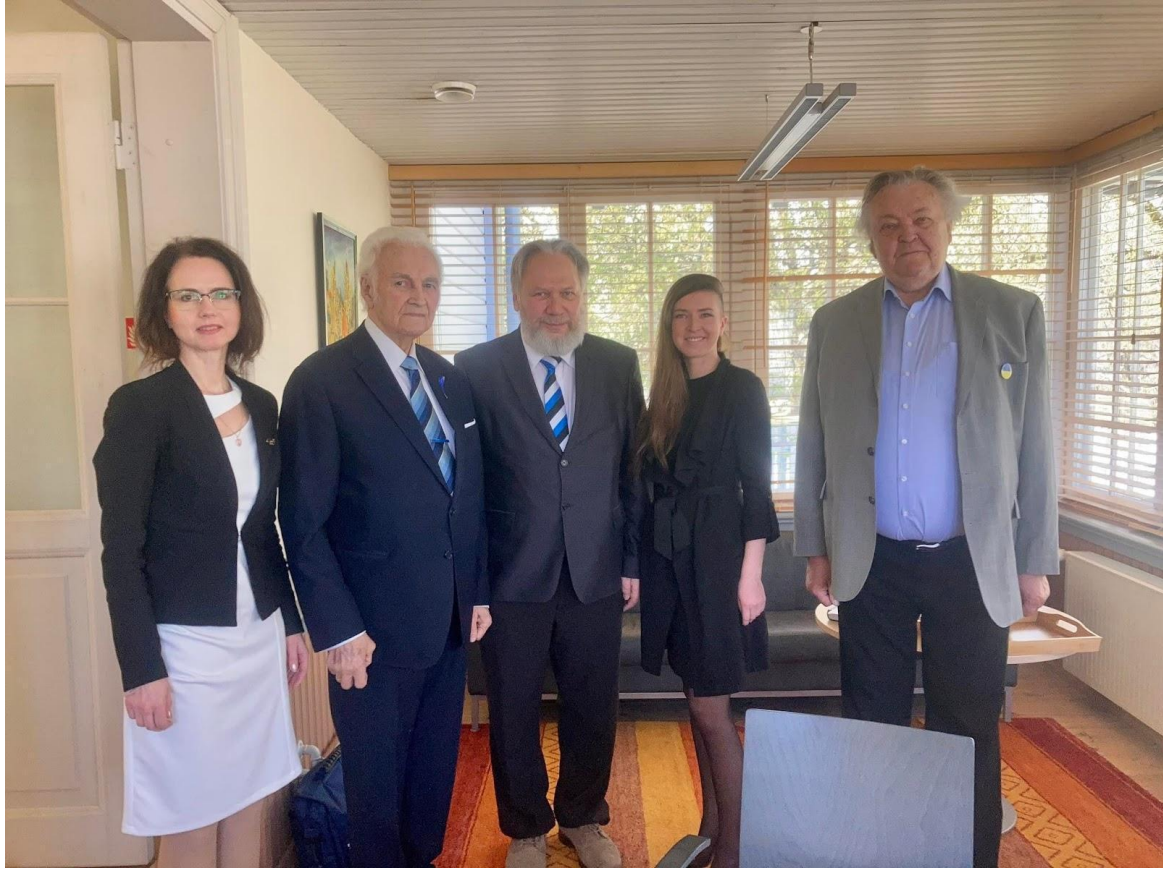
President Arnold Rüütel märkis oma tänusõnades muuhulgas: „Olen alati püüdnud jagada omavalitsuse muresid ja rõõme. Iseseisvusaastatega oleme üheskoos suutnud ära hoida üleliigse riikliku sekkumise kohaliku omavalitsuse tegemistesse. Kahjuks küll mitte alati ei ole juurde tulnud kohustused olnud tasakaalus riigipoolse rahastamisega. Ma ei kahtle, et meie põhiseaduse preambulas sõnastatud Eesti riigi eesmärgid on omaseks saanud enamusele meie inimestest. Varsti tähistame 30 aasta möödumist meie taasiseseisvumisest ja meil on õigus küsida, kas oleme liikunud selles suunas, et eestlased jääksid ikka peremeesteks omal maal? Pole kahtlust, et kohaliku omavalitsuse panus oma elanikkonna kujundamisel ja rahvuse järjepidevuse tagamisel saab olema väga suur.“

Kohtumise lõpuettekande pidasid Tallinna Ülikooli haldus- ja ärikorralduse bakalaureusetudengid, kes esitlesid mõtted omavalitsuspäeva kui riikliku tähtpäeva tähtsustamise ja teadvustamise teemal. Üliõpilased panid ette viia läbi kogukondlikud talgud, millega elanikke omavalitsuste arengusse vahetult kaasata, korraldada ideevõistlusi ja premeerida häid mõtteid ning usinamaid kodanikke.

President Arnold Rütli 94. sünnipäev Kadriorus büroos. Õnnitlejateks MTÜ Polis poolt Sulev Lääne, Sulev Mäeltsemees, Tiia Õun, Lili Tiri. Arutelu teemadeks kujunesid nii ajalooga seonduv kui ka kaasaja aktuaalsed probleemid. Keskkel kohal taas kohalik omavalitsus, samuti haridus, teadlaste tegevus valdkonnas ning hariduskorraldus ja õpetajate järelkasv. Kohtumine pakkus võimaluse arutada ajalooga seotud teemasid ning käsitleda ka kaasaegseid väljakutseid, sealhulgas hariduskorraldust, teadustööd ja õpetajate järelkasvu. Aruteludes rõhutati kohalike omavalitsuste tähtsust ja nende seost haridussüsteemi arendamisega. Diskussioon keskendus praktilistele küsimustele, nagu õpetajate järelkasvu tagamine ja teaduspõhiste lahenduste rakendamine hariduses. Käsitleti ka arenguid valdkonna teadustöös, sealhulgas kirjastustegevusega seonudvalt. President Rüttil rõhutas vestluses, et noorte kaasamine ja aktiivne osalus kohalikul tasandil on oluline tegur riigi edasises arengus. Kohtumine pakkus osalejatele võimaluse vahetada mõtteid ja kogemusi ning saada president Arnold Rüttilt tagasisidet.

Kadriorus toimunud kohtumine ei olnud pelgalt sünnipäeva tähistamine, vaid ka sümboolne hetk, kus minevik ja tulevik said kokku. See andis võimaluse mitte ainult meenutada president Arnold Rütli saavutusi, vaid ka vaadata edasi. Võimalus tähistada seda erilist päeva oli kõigile osalejatele suur au ja inspiratsiooni allikaks ja muutis kohtumise meeldejäävaks.

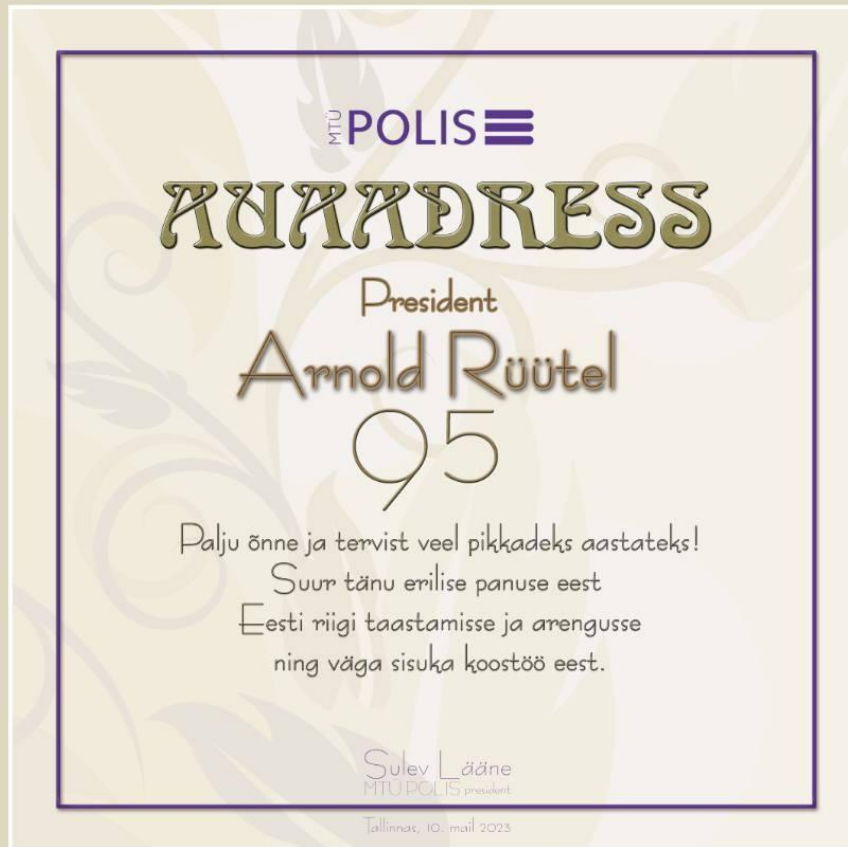

President Arnold Rüütel tähistas 10. mail Kadrioru büroos oma 95. juubelit. Õnnitlejateks olid nii riigijuhid, kohalike omavalitsuse esindajad, teadlased, kolleegid kui ka lähedased. Õnnitlejateks olid ka MTÜ Polis ja Tallinna Ülikooli esindajad.

MTÜ Polise esindajate Sulev Lääne, Sulev Mäeltsemehe, Raivo Vare, Tiia Õuna ning Indrek Graubergi poolt anti üle auaadress, milles avaldati president Rüütlile tänu erilise panuse eest Eesti riigi taastamisse ja arengusse ning väga sisuka koostöö eest kohalike omavalitsustega.

Juubelil meenutati ka Eesti riikluse ning kohaliku omavalitsuse taasloomist ja arengut ning president Arnold Rüütli rolli selles. MTÜ Polis president, Tallinna Ülikooli õppejõud Sulev Lääne tõi esile, et president Arnold Rüütlil on väga oluline roll nii Eesti taasiseseisvumisel kui ka riikluse ja kogukondliku elukorralduse arengu protsessis. President Arnold Rüütel on väga oluliseks pidanud ka teaduspõhist riigi juhtimist ning kohaliku omavalitsuse tegevuses analüütilist lähenemist. Seejuures on ta olnud olulises rollis omavalitsuspäeva ning selle kui riikliku tähtpäeva ellukutsumisel. President Arnold Rüütel on olnud väga aktiivne MTÜ Polis, Tallinna Ülikooli, Riigikogu kohaliku omavalitsuse ja regionaalpoliitika toetusrühma, ELVL ja partnerite korraldatud ettevõtmistel esineja.

Raivo Vare märkis, et koos meenutati neid aegu, kui Arnold Rüütli juhitud Ülemnõukogu Presiidium mängis suunavat rolli nii uue valimiskorra väljatöötamisel, vastuvõtmisel ja realiseerimisel kui ka haldusreformi läbiviimisel. Just ÜNP juures moodustatud ekspertkomisjoni tollased juhid, Polise liikmed Sulev Mäeltsemees, Sulev Lääne ja Raivo Vare rõhutasid, et selle komisjoni kaudu käinud omavalitsusstaatuse ja kohaliku haldusjaotuse protsesside

ettevalmistamine ja läbiviimine andsid tõuke uue vaba ja demokraatliku riigikorralduse tekkeks alt üles, mis mõneti tuletas meelde ka esimese Eesti Vabariigi rakendumise ajalugu perioodil 1917-1919.

Tallinna Ülikooli haridusteaduste instituudi direktor Tiia Õun on seisukohal, et võimatu on president Arnold Rüütli rolli Eesti riikluse taastamisel ning arendamisel üle hinnata. Samuti on imetlusväärne tema oskus inimestega suhelda ning aktiivne eluhoiak – seda nii ettekannetes, tervitustes kui ka vahetus suhtluses. Seega on täiesti loomulik, et ka näiteks omavalitsuspäevade „pildigaleriides“ on kõige enam just temaga soovitud ühispildile jääda.

Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi direktor Indrek Grauberg on veendunud, et president Arnold Rüütel on riigijuhina ja ühiskonnategelasena püüdnud juhendada teaduspõhisest maailmapildist, kandnud endas nii Eesti riigi ja kohaliku omavalitsuse arengu ajaloolist vaatenurka kui ka rõhutanud üha keerukamaks muutuva maailma väljakutsete lahendamiseks olulist tuleviku visiooni vajalikkust.

Eriline oli tema osa samuti kohaliku omavalitsuse süsteemi taastamise käigus, kusjuures kõik vallad, linnad ja alevid said omavalitsusliku staatuse tema allkirja kandva tunnistusega. Aluseks oli seejuures asjakohase ekspertkomisjoni otsus (toimis algselt Ülemnõukogu Presiidiumi, pärast Riigikogu valimisi aga Vabariigi Valitsuse juures). Õnnitlejateks olidki ekspertkomisjoni esimees emeriitprofessor Sulev Mäeltsemees ning esimehe asetäitjad Sulev Lääne ja Raivo Vare.

President Arnold Rüütel pidas oma rahva ajaloo jäädvustamist väga oluliseks. Kohalik omavalitsus kui üks Eesti riikluse loomise ning taastamise aluseid on seetõttu seda olulisem. Esile toodi mitmeid viimasel ajal valminud trükiste tähtsust. Rõhutati teadlaste töö erilisust ning koostööd kohalike omavalitsuste ning kolmanda sektori ja avaliku võimu esindajatega ning seda nii praeguste probleemide kui ka tuleviku väljakutsete lahendamisel. Märgitakse, et president Arnold Rüütel on jätkuvalt aktiivselt osalenud kohaliku omavalitsuse arenguga seonduvates mõttevahetustes. Praktiliselt on valdav osa omavalitsuspäevadest, valdkonna foorumitest ning kollokviumidest saanud kuulda tema sisukaid sõnavõtte. Eelnev on kokku võetud ka juubelil esitletud Arnold Rüütli kogumikus „Tõeotsingute radadel“. Kogumikus on ka eraldi peatükk: „Kohalik omavalitsus“. Samuti sisaldub seda ainet ka peatükkides „Artiklid“ ning „Tervitused ja õnnitlused“.

7. Ideed ja mälestused jäävad ...

Kogumikus *Eesti kohalik omavalitsus ja liidud 100 – omavalitsustegelased* kirjutab president Arnold Rüütel muuhulgas järgmist: „Toimiva külaühiskonna kohta Eestimaal võib leida kinnitust juba muinasaja lõpust ja keskajast. Kohalik omavalitsus on eestlastele olnud kogukondliku elukorralduse vormiks. Vaid põgus pilk kogumiku sisukorrale veenab meid selles, et tegemist on oodatud ja vajaliku raamatuga. Me leiame sealt olulise andmebaasi Eesti omavalitsuste ja riigiasutuste töötajatest, kes on tegelenud kohaliku omavalitsuse temaatikaga. Nagu kogu avalik võim, nii on ka kohalik omavalitsus kohustatud järgima kehtiva põhiseaduse nõudeid. Kohalik omavalitsus ei saa hakata reguleerima riigielu küsimusi ega kehtestama piiranguid, mis riivavad meie kodanike põhiõigusi. On kohane meenutada, et Eesti on ühinenud Euroopa Kohaliku Omavalitsuse Hartaga. Selle dokumendi üheks juhtmõtteks on kohaliku omavalitsuse rolli rõhutamise riigi kui terviku demokraatliku arengu tagamisel. Eesti kui väikeriigi kogemus kohaliku elu korraldamisel vajab kahtlematult tõsiteaduslikku üldistamist. Väga oluline on senise kogemuse analüüs ja üldistamine, olgu see kas või negatiivne. Hiljuti avaldatud Statistikaameti töötajate kokkuvõtte „Haldusreformi statistiku pilgu läbi“ toob välja haldusvõimekuse indeksi

kasutamise plussid ja miinused. Tuleb välja, et eriteadlaste kaasamine edasisteks üldistusteks on hädavajalik. Seni tehtu väärib kahtlematult tunnustamist. Kohalike omavalitsuste töö on korduvalt olnud ka meie Riigikontrolli vaateväljas. Ilmselt vajavad need materjalid samuti üldistatud kujul käsitlemist, võib-olla juba kavandatud kogumikus „Loomine ja areng”. Haldusreform on kavandatava riigireformi väga oluline osa. See, kuidas me suudame kõige paremal moel haldusreformi seaduse sätteid rakendada, sõltub juba meist endist. Soovin omalt poolt jõudu ja optimismi!”

Arnold Rüütel on avaldanud oma elust ja tegevusest mitmeid raamatuid ning neis leiame huvitavaid mõtteid ka kohaliku omavalitsuse kohast meie omariikluses ja selle taastamises. MTÜ Polis mälestab sügava austusega President Arnold Rüütli tema panuse eest Eesti riigi taastamisse ja arengusse ning kohaliku omavalitsuse tunnustamisse selles protsessis. Oleme väga tänulikud Arnold Rüütli tema aktiivse osalemise eest MTÜ Polis tegevuses.

Mõtteid edasiseks oli president Arnold Rüütli veel palju ning alati lõppesid kohtumised kutsega uuteks aruteludeks ...

President Arnold Rüütli meenutades ja lähedastele kaastunnet avaldades

Sulev Lääne	Sulev Mäeltsemees	Eve East	Aivar Kokk	Helmen Kütt
President	Asepresident	Asepresident	Rahandus- komisjoni liige,	Sotsiaal- komisjoni liige,
Õppejõud	Emeriitprofessor	Vallavanem	kohaliku omavalitsuse ja regionaal- poliitika toetusrühma esimees	kohaliku omavalitsuse ja regionaal- poliitika toetusrühma aseesimees
			Liige	Volikogu esimees
MTÜ Polis	MTÜ Polis	MTÜ Polis	Riigikogu	Riigikogu
Tallinna Ülikool	Tallinna Tehnikaülikool	Toila Vallavalitsus	Jõgeva Vallavolikogu	Viljandi Linnavolikogu

Veikko Luhalaid	Andre Sepp	Katrin Niglas	Tiia Õun	Indrek Grauberg
Tegevdirektor	Tegevdirektor	Teadusprorektor	Haridusteaduste Instituudi direktor	Ühiskonna- teaduste Instituudi direktor
Eesti Linnade ja Valdade Liit	Harjumaa Omavalitsuste Liit	Tallinna Ülikool	Tallinna Ülikool	Tallinna Ülikool
Sirje Ludvig	Kristi Sillart	Lili Kuusk	Jüri Andreas Järviste	Liisa Ikla
Juhatuse liige	Volikogu liige Õpetaja	Nutika liikuvuse valdkonna juht	Üliõpilane	Üliõpilane
MTÜ Polis	Saaremaa Vallavolikogu Kuressaare Nooruse Kool	Eesti Info- tehnoloogia ja Tele- kommunikatsiooni Liit	Tallinna Ülikool	Tallinna Ülikool